

Allvarlig kritik mot Kriminalvården, häktet Nyköping, för att en person varit frihetsberövad utan laga grund

---

Beslutet i korthet: I beslutet riktar chefsJO allvarlig kritik mot Kriminalvården, häktet Nyköping, för att en person har varit frihetsberövad utan laga grund.

Bakgrund

Den 2 april 2014 genomförde dåvarande NPM-enheten (numera Opcat-enheten) en inspektion av Kriminalvården, häktet Nyköping. I samband med det uppmärksammades att det fanns vissa oklarheter angående en person, AA, som var frihetsberövad i avvaktan på att ett beslut om utvisning skulle verkställas. Med anledning av detta beslutade jag att inleda ett initiativärende.

Utredningsåtgärder

Inledningsvis hämtades vissa handlingar in. Av dessa framkom bl.a. följande:

AA var häktad i avvaktan på rättegång, och den 3 mars 2014 dömdes han av Eskilstuna tingsrätt för grov skadegörelse till villkorlig dom och dagsböter. Vidare beslutades att han skulle utvisas ur landet och att han skulle stanna kvar i häkte. I det domsbevis som upprättades efter att huvudförhandlingen hade avslutats, och som överlämnades till närvarande personal från Kriminalvårdens transporttjänst, angavs att AA skulle stanna kvar i häkte till dess ”utvisningen kan verkställas mot honom”. I den färdigskrivna domen, som häktet fick del av den 12 mars 2014, angavs det i denna del i stället att AA ”ska stanna kvar i häktet till dess beslutet om utvisning vinner laga kraft eller dessförinnan kan verkställas mot honom”. Domen vann laga kraft den 24 mars 2014, och i samband med inspektionen den 2 april noterades att det saknades laga grund för att hålla AA frihetsberövad. Samma dag beslutade polisen att omhänderta AA med stöd av utlänningslagen (2005:716).

AA:s frihetsberövande efter att domen vunnit laga kraft kom att tas upp av Kriminalvårdens personalansvarsnämnd, som den 18 september 2014 beslutade att anmäla händelsen till åtal.

Åklagarmyndighetens beslut

Den 6 oktober 2014 beslutade chefsåklagaren BB att inte inleda någon förundersökning. I beslutet angavs bl.a. följande:

Rutinen att granska domar synes ha brustit. Om rutinen hade följts så hade det uppdagats att domsbeviset och den skrivna domen inte var formulerade på ett identiskt sätt och att den viktiga skillnaden medförde att det saknades grund för att hålla [AA] kvar i häkte efter det att domen vunnit laga kraft.

[AA] har således varit frihetsberövad i häkte den 24 mars – 2 april 2014 trots att det saknas grund för ett sådant frihetsberövande. [AA] skulle emellertid inte ha försatts på fri fot den 24 mars. Han skulle rätteligen ha tagits i förvar med stöd av 10 kap 13 § utlänningslagen redan den 24 mars för att när plats fanns tillgänglig har överförts från häktet till Migrationsverkets förvar. [AA] var inte ålagd några restriktioner under den tid han satt kvar på häktet efter huvudförhandlingen.

[AA:s] frihet kan därför inte ha inskränkts i något avgörande hänseende. Han kan inte heller anses ha lidit någon rättsförlust. Det är ytterst sällan som en domstol ändrar en formulering på det sätt som skett i nu aktuellt brottmål. Tingsrätten har dock inte särskilt uppmärksammat häktet på detta förhållande.

Vid en samlad bedömning så anser jag att den brist i noggrannhet som eventuellt kan lastas CC eller annan företrädare för häktet är att bedöma som ringa och att gärningen därför inte är straffbar. Det föreligger därför inte någon anledning att misstänka att brott som hör under allmänt åtal har förövats. Förundersökning rörande tjänstefel eller annat brott ska därför inte inledas.

Beslutet från Kriminalvårdens personalansvarsnämnd

Den 10 december 2014 beslutade ansvarsnämnden att ärendet inte skulle föranleda någon ytterligare åtgärd från nämndens sida. I motiveringen till sitt beslut redogjorde nämnden för chefsåklagarens överväganden i samband med beslutet att inte inleda förundersökning, och att nämnden mot den bakgrunden inte fann skäl att vidta någon ytterligare åtgärd.

Utredning

Med anledning av vad som hade framkommit anmodades Kriminalvården att yttra sig över:

- vilka rutiner myndigheten har för att kontrollera att det finns laga grund för ett frihetsberövande
- på vilket sätt häktet Nyköping brustit i det aktuella fallet
- om myndigheten har gjort några förändringar i sina rutiner med anledning av det inträffade.

I sitt remissvar uppgav Kriminalvården, huvudkontoret, genom chefsjuristen DD, bl.a. följande:

Utredningen

Underlag i ärendet har hämtats in från Kriminalvårdens personalansvarsnämnd (PAN) och Kriminalvården Region Mitt. Genom utredningen har sammanfattningsvis följande kommit fram.

AA dömdes den 3 mars 2014 av Eskilstuna tingsrätt till villkorlig dom och dagsböter. I domen förordnades att AA skulle utvisas ur riket samt att han skulle stanna kvar i häktet. Domen avkunnades i AA:s närvaro. Av upprättat domsbevis, som överlämnades till personal från Kriminalvårdens transporttjänst

efter avslutad huvudförhandling, framgick att AA skulle stanna kvar i häkte till dess utvisningen kunde verkställas mot honom. AA nöjdförklarade sig i utvisningsdelen samma dag som domen meddelades. Den 12 mars 2014 kom den fullständiga domen till häktet Nyköping. Av domen framgick, till skillnad från domsbeviset, att AA skulle stanna kvar i häkte till dess beslutet om utvisning vann laga kraft eller dessförinnan kunde verkställas mot honom. Domen vann laga kraft den 24 mars 2014.

Vid JO:s inspektion den 2 april 2014 tillfrågades kriminalvårdsinspektören på häktet Nyköping om förekomsten av utlänningsärenden. Kriminalvårdsinspektören informerade om ärendet beträffande AA. Det var i detta sammanhang som Kriminalvårdsinspektören uppmärksammade att häktesförordnandet som angavs i domen respektive domsbeviset skilde sig åt. Med anledning härav fattades det samma dag beslut om att ta AA i förvar, med stöd av 10 kap. 13 § utlänningslagen (2005:716).

Sedan JO initierat sin granskning, har Kriminalvården inhämtat yttrande från häktet Nyköping, som upplyst att det finns en rutin vid häktet för kontroll av laga grund vid frihetsberövande. Enligt rutinen är det endast kriminalvårdsinspektören, och i förekommande fall dennes ersättare, som utför kontrollen genom en jämförelse mellan dom och domsbevis.

Efter beslut i Kriminalvårdens PAN den 18 september 2014 om att anmäla det inträffade till åtal, fattade åklagare beslut om att inte inleda förundersökning den 6 oktober 2014. Mot bakgrund av åklagarens ställningstagande fattade Kriminalvårdens PAN den 10 december 2014 beslut om att ärendet inte skulle föranleda någon ytterligare åtgärd från nämndens sida.

Kriminalvårdens bedömning

I Kriminalvårdens arbetsordning, avsnitt 6.1, föreskrivs att den som befattar sig med beslut som rör frihetsberövande av klienter ska iaktta särskild stor omsorg och noggrannhet vid handläggningen av sådana frågor för att undvika att någon i strid mot gällande regler blir frihetsberövad eller inte försatt på fri fot i rätt tid. Häktet Nyköping har, som framgått, upplyst att det finns en rutin vid häktet för kontroll av laga grund vid frihetsberövande och det enligt den rutinen endast är kriminalvårdsinspektören, och i förekommande fall dennes ersättare, som utför kontrollen genom en jämförelse mellan dom och domsbevis.

I det aktuella fallet har häktet Nyköping brutit i sin kontroll genom att kriminalvårdsinspektören inte genomfört en jämförelse mellan dom och domsbevis. På grund av att rutinen inte följts har AA varit frihetsberövad i häkte utan laga grund, åtminstone från den 24 mars 2014 till den 2 april 2014. Det innebär dock inte att AA skulle ha försatts på fri fot den 24 mars 2014; han skulle i stället ha tagits i förvar med stöd av utlänningslagen. Vid bedömningen av vilka konsekvenser det inneburit för den redan frihetsberövade AA att förbli häktad i stället för att tas i förvar bör hänsyn tas till att AA under häktningstiden inte varit ålagd några restriktioner. Det innebär att AA:s frihet inte kan ha inskränkts i något väsentligt hänseende. Inte heller kan AA på grund av det inträffade anses ha lidit någon rättsförlust.

Enligt Kriminalvårdens uppfattning är det allvarligt att rutinen för kontroll av laga grund för frihetsberövande inte har följts i förevarande fall. Om rutinen hade följts, skulle det ha uppdragats att det saknades formell laga grund för att hålla kvar AA i häktet efter att domen i vart fall vunnit laga kraft den 24 mars 2014. Att rutinen inte följts beror dock på ett förbiseende i ett enskilt fall där det inte går att bortse från att det är ytterst sällan som en domstol ändrar en formulering på så sätt som skett i det aktuella fallet och att domstolen inte heller särskilt har uppmärksammat häktet Nyköping om ändringen. Samma dag som häktet Nyköping uppmärksammade skillnaden mellan dom och domsbevis fattades det beslut om att ta AA i förvar. Mot bakgrund av det nu anförda anser Kriminalvården inte

att det finns behov av att ändra den rutin som finns för kontroll av laga grund för frihetsberövande.

Bedömning

Av utredningen framgår att Eskilstuna tingsrätt i domsbeviset angav att AA skulle stanna kvar i häkte till dess att utvisningen mot honom kunde verkställas. I den dom som tingsrätten senare upprättade hade förordnandet ändrats på sådant sätt att häktningen av AA fick pågå till dess beslutet om utvisning vann laga kraft eller dessförinnan kunde verkställas mot honom. Det råder en väsentlig skillnad mellan de båda förordnandena, och resultatet av det senare innebär att det saknades grund för ett frihetsberövande efter det att domen vann laga kraft den 24 mars 2014. Trots detta satt AA frihetsberövad ytterligare nio dagar (till den 2 april) när polisen beslutade att ta honom i förvar.

Av 2 § första stycket förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. följer bl.a. att om dom meddelas i ett mål där den tilltalade är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt ska en kopia av domen samma dag sändas till häktet eller kriminalvårdsanstalten. I stället för domen får domstolen sända bevis om utgången i målet som rör den dömde (domsbevis). Enligt paragrafens andra stycke ska, om domstolen sänt ett domsbevis, en kopia av domen sändas inom en vecka från det att domen meddelades.

Domsbevis är inte annat än just ett bevis på innehållet i en dom. Trots detta kan domsbeviset få rättsverkningar mot en enskild genom att han eller hon med domsbeviset som grund förklarar sig nöjd med domen. För att så ska kunna ske krävs emellertid bl.a. att den dömde har fått del av domen muntligen (dvs. att domen är avkunnad) eller om domen inte har avkunnats att den intagne har fått del av domen i sin helhet i skriven form (se 4 § andra stycket lagen [1974:202] om beräkning av straff m.m. och NJA 1985 s. 864).

Bestämmelsen om avkunnande av dom i brottmål återfinns i 30 kap. 7 § fjärde stycket rättegångsbalken, och även om bestämmelsen anger att domstolen vid ett avkunnande ska återge domslutet och skälen, anses reglerna ge visst utrymme för att domskälen närmare utformas i efterhand. Det är emellertid inte tillåtet för rätten att i efterhand ändra ett avkunnat domslut annat än om det är möjligt inom ramen för rättelseinstitutet (se Fitger m.fl., *Rättegångsbalken*, version april 2015 [t.o.m. supplement 78], kommentarerna till 30 kap. 7 § och 17 kap. 9 §). Det finns alltså ett visst begränsat utrymme för en domstol att ändra domslutet efter att domen avkunnats. Om det görs sådana ändringar är det innehållet i domstolens dom och inte domsbeviset som är gällande.

Precis som Kriminalvården har framhållit är det ytterst sällan som en domstol ändrar formuleringen på det sätt som skett. Jag känner inte närmare till skälen för ändringen, men jag kan konstatera att om ansvarig tjänsteman på häktet hade agerat i enlighet med de gällande rutinerna hade den väsentliga förändringen uppmärksamats. Jag har ingen anledning att tro att det ligger något annat än ett misstag bakom det inträffade. Detta misstag har emellertid resulterat i att en

person suttit frihetsberövad utan laga grund. Det är oacceptabelt, och häktet förtjänar allvarlig kritik för det inträffade.

Ärendet avslutas.